

Yükseköğretimdeki Uluslararası Öğrenciler İçin
**Türkçenin Yabancı Dil Olarak
Öğretimi Programı:**
A0-B2 Düzeyleri

Dört İletişim Biçimi Modeline Dayalı Yaklaşım

Ayşe Betül AKDEMİR



Dr. Ayşe Betül AKDEMİR

**Yükseköğretimdeki Uluslararası Öğrenciler İçin
TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİ PROGRAMI: A0-B2 DÜZEYLERİ
Dört İletişim Biçimi Modeline Dayalı Yaklaşım**

ISBN 978-625-5704-70-2

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2025, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ekim 2025, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sayfa Basım Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
İvedik OSB Matbaacılar Sit. 1514. Cad. No: 23-25
Yenimahalle/ANKARA

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 77079

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Bu kitap, öğretmenlere, araştırmacılara ve dil öğretimi alanında yenilik arayışında olan tüm eğitimcilere yönelik olarak hazırlanmıştır. Başlangıçta bir doktora tezi kapsamında ortaya konan bu çalışma, zamanla eğitim alanına yönelik daha geniş bir perspektifle ele alınmıştır. Akademik bir zorunluluğun ötesine geçen bu süreç, yükseköğretimde Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin çok boyutlu dil yeterliliklerini geliştirmeyi amaçlayan yenilikçi ve disiplinlerarası bir öğretim programı tasarımıyla somutlaşmıştır.

Kitabın temelini oluşturan program, yazar tarafından geliştirilen Tasarım Odaklı Program Geliştirme Modeli esas alınarak ve Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nin (D-AOBM, 2021) Dört İletişim Biçimi Modeli temelinde yapılandırılmıştır. Alımlama, üretim, etkileşim ve aracılık boyutlarıyla dilin işlevsel kullanımına bütüncül bir yaklaşım sunan bu model, tezde kuramsal olarak temellendirilmiş; kitap formatında ise öğretim tasarımı ilkeleri ve sahaya dönük uygulamalarla zenginleştirilmiştir. Tez bulguları korunmuş, program bileşenleri özgün modelin tasarım anlayışıyla bütünleştirilerek yeniden sunulmuştur. Çalışmada yer alan sınırlılıklar ise, farklı öğrenen profilleri ve bağlamlara uyarlanabilecek esnek öneriler olarak ele alınmıştır. Böylece model, geniş bir öğrenme ortamına uyarlanabilir nitelik kazanmıştır.

Program, yalnızca bireysel dil gelişimini değil; akademik, kültürel ve sosyobilimsel yeterlilikleri de önceleyen bir tasarım anlayışına sahiptir. Araştırmanın derinlemesine ihtiyaç analizine dayanan bulguları, çalışmanın yalnızca akademik değerlendirme ile sınırlı kalmaması gerektiğini ortaya koymuştur. Kitap, dil öğretiminde tasarımsal düşünme yaklaşımı ile sosyobilimsel konulara dayalı öğrenmenin nasıl harmanlanabileceğini gösteren bir örnek olarak tasarlanmıştır.

Bu çalışma, uluslararası öğrencilerin 21. yüzyıl becerilerini; eleştirel düşünme, akademik dil yeterliliği ve kültürel farkındalık gibi yetkinlikleri kazanmalarını destekleyecek bir öğretim programı sunmaktadır. Bilimsel gelişmelerin toplumsal ve etik boyutlarını kavrayabilen, akademik söyleme katılabilen, çok kültürlü ortamlarda etkili iletişim kurabilen bireyler yetiştirmek, yalnızca bir dil öğretim hedefi değil; aynı zamanda bu kitabın temelini oluşturan eğitim felsefesidir. Dolayısıyla bu kitap, yalnızca bir araştırmann ürünü değil; bir düşünsel dönüşümün, akademik olgunlaşmanın, yenilikçi bir dil öğretim vizyonunun ve eğitime duyulan inancın yazılı halidir.

Dr. Ayşe Betül AKDEMİR

Ekim, 2025

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	iii
1. Bölüm: Giriş	1
Problem Durumu	1
Amaç ve Kapsam	4
Önem	4
Çalışmanın Dayandığı Temel Kabuller.....	5
Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları	5
2. Bölüm: Kuramsal Çerçeve.....	6
Öğrenme	7
Dil Öğretimi	8
Dilin Tanımı ve Kökeni	8
Ana Dili Edinimi	10
Yabancı Dil Öğretimi	11
Zekâ Türlerinin Öğrenmeye Etkileri	12
Dil Zekâsı	13
Duygusal Zekâ	13
Sosyal Zekâ	13
Kültürel Zekâ	14
Kişilik ve Mizacın Öğrenmeye Etkileri	14
Düşünme ve Öğrenme Stillerinin Öğrenmeye Etkileri.....	14
Motivasyonun Öğrenmeye Etkileri.....	15
Akran Gruplarının Öğrenmeye Etkileri.....	15
Kültürün Öğrenmeye Etkileri.....	15
Dilin Öğrenmeye Etkileri.....	15
Dil Öğretiminde Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni.....	16
Dil Öğrenme Alanları ve Dil Yetkinlikleri.....	16
Tanımlayıcıların Öğretim Programı Tasarımlarına Katkıları	17
Tanımlayıcıların Öğrenme ve Öğretme Süreç Planlarına Etkileri	17
Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimiyle İlgili Çalışmalar	17
Öğretim Programı	20
Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programları.....	20
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programı	21
Yabancı Dil Olarak Türkçe Kazanımlar için Başvuru Rehberi.....	21
Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı	21
Program Geliştirme.....	21
Program Geliştirme Sürecinin Planlanması	23
İhtiyaç Belirleme	24
Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi.....	25

Program Tasarısı Hazırlama	26
Eğitim Hedefleri / Yeterliklerin Belirlenmesi	26
İçerik Tasarımı.....	26
Eğitim Durumlarının Düzenlenmesi ve Değerlendirilmesi.....	27
Uygulama	27
Program Geliştirme Modelleri	27
Tasarım Odaklı Program Geliştirme Modeli	29
3. Bölüm: Öğretim Programı	30
Program Tasarımının Temelleri: İhtiyaç Değerlendirme.....	30
Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı.....	31
Temel Dayanak ve Yaklaşımlar	32
Programın Temel Dayanakları	32
Programın Temel Yaklaşımı	32
Program Geliştirme Modeli	33
Program Yapısı.....	35
Tasarım Odaklı Program Geliştirme Modeli Alımlama Basamağı	35
Hedeflerin Belirlenmesi	35
Kazanımların Belirlenmesi	35
Değerler.....	37
Tasarım Odaklı Program Geliştirme Modeli Keşfetme Basamağı.....	37
İçeriğin Belirlenmesi.....	37
Öğrenme-Öğretme Durumlarının Belirlenmesi	47
Tasarım Odaklı Program Geliştirme Modeli Gerçekleştirme Basamağı	60
Ölçme ve Değerlendirme Etkinliklerinin Belirlenmesi	60
Uygulamada Dikkat Edilmesi Gereken Unsurlar	60
Kazanım Yapısı	61
Kazanımlar ve Açıklamaları.....	62
A1 Öncesi Düzey Kazanımlar	62
A1 Düzey Kazanımlar	63
A2 Düzey Kazanımlar	65
B1 Düzey Kazanımlar.....	69
B2 Düzey Kazanımlar.....	73
Öneriler.....	77
Uygulamaya Yönelik Öneriler	77
Kaynakça.....	78
EK 1: İşlem-Zaman Çizelgesi	86

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Problem Durumu

Küreselleşen dünyada bireyler, farklı ülkelerde eğitim, istihdam ve yaşam olanaklarından yararlanarak hem kişisel gelişimlerine katkı sağlamak hem de bulundukları ülkelerin ekonomik, bilimsel ve kültürel gelişimine katkıda bulunmaktadır. Gelişmişlik düzeyi, tarihî ve doğal mirası, dinî ve kültürel bağları gibi unsurlar, bireylerin gönüllü olarak başka ülkelerde yaşamayı tercih etmelerinde etkili olmaktadır. Öte yandan işgal, savaş ve terör gibi olumsuz koşullar, bireyleri zorunlu göçe yönleltebilmektedir. Tüm bu unsurlar toplumlarda kültürel çeşitliliğe yol açmakla birlikte, ulus toplum yapılarının çok kültürlü toplum yapılarına hızla evrilmesine neden olmaktadır. Bu noktadan hareketle ülkeler, sosyal ve kültürel bütünlüğü korurken çok kültürlülüğün gereği olan demokratik bilincin kazandırılmasına yönelik tedbirler almalıdır. Bu bağlamda çokkültürlü ve kapsayıcı bir eğitim anlayışının benimsenmesi, kültürel duyarlılık ve farkındalık bilincinin yaygınlaştırılması kaçınılmaz olmaktadır. Farklılıklara saygı ve küresel bilincin öneminin sıkça vurgulandığı günümüzde, kişisel ve sosyal sorumluluk sahibi bireylerin, farklı dil ve kültüre sahip bireylerle etkileşime açık olmaları beklenir. Bu açıdan dil, kültürel birikimin aktarılması, sosyal ve akademik yaşamın gelişmesindeki en etkili araçtır.

Yükseköğretim amacıyla farklı ülkelere giden öğrencilerden, hedef dili tüm boyutlarıyla etkin biçimde kullanmaları, akademik dil becerisi kazanmaları ve sosyal yaşama uyum sağlamaları beklenmektedir. Bu beklentinin gerçekleşmesi öğrencilere sunulacak eğitimin kalitesiyle yakından ilişkilidir. Her yeni dil edini mi bireye farklı bir perspektif kazandırır: yeni düşünme yollarını keşfetme, problemlere çözüm üretme, yaratıcı düşünme, farklı kültürlerle etkili iletişim ve empati kurabilme, akademik alanda ve iş dünyasında nitelikli pozisyonlara sahip olma... Bireyin sahip olduğu bu derinlik, çokdillilik bağlamında dünya vatan daşı bilincinin gelişmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Avrupa Konseyi (Council of Europe, 2009)'ne göre farklı anadillerine sahip Avrupalılar arasında, iletişim ve etkileşimi kolaylaştırmak, Avrupa'daki hareketliliği artırmak, ortak anlayış ve işbirliğini teşvik etmek, önyargı ve ayrımcılığın üstesinden gelebilmek, modern Avrupa dillerini daha iyi bilmekle mümkündür. Bu bağlamda Türkçe çokdillilik ve kültürlerarası etkileşimin temel yapı taşlarından birisidir.

Orta Asya ve İslam ülkeleri arasında geçmişten gelen kültürel ve dinî bağlar bölge insanlarının Türkçeye ilgisini artırmakta; uluslararası öğrenci değişim programları, kardeş ve akraba ülkeler arasında burslu öğrenci kabulleri, mülteci toplulukların entegrasyon ve eğitim ihtiyacının karşılanması gibi nedenler *'Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi'* konusuna dikkatleri çekmektedir. Uluslararası öğrenci değişim programları, kardeş ve akraba ülkeler arasında burslu öğrenci kabulleri, mülteci toplulukların entegrasyon ve eğitim ihtiyacının karşılanması, yurtdışında yaşayan iki dilli Türk çocuklara ana dil eğitiminin sağlanması gibi nedenler Türkçe öğretiminin planlı ve programlı yürütülmesinin önem ve gerekliliğine işaret etmektedir. Bu etkinlikler yurt içi ve yurt dışında Millî Eğitim Bakanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar

Başkanlığı, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye Maarif Vakfı, Yükseköğretim Kurulu ve üniversiteler kanalıyla yürütülmektedir. İlgili kurumlar tarafından referans alınan öğretim programı ve dokümanlar: Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi: Öğrenim, Öğretim ve Değerlendirme (MEB, 2013), Avrupa Konseyi Yabancı Dil Olarak Türkçe İlk Kazanımlar İçin Başvuru Rehberi - A1 öncesi (Yunus Emre Enstitüsü, 2017) ve Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı (Türkiye Maarif Vakfı, 2019, 2020)'dir.

Alanyazın incelendiğinde Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine ilişkin mevcut öğretim programları ve öğretim içeriklerinin üniversite öğrencileri için yeterli olmadığını savunan araştırmacıların hazırladığı özel amaçlı program ve içerik çalışmaları bulunmaktadır (bkz. Temizyürek, Çangal ve Yörüşün, 2015; Ulu-taş, 2016; Tekin, 2024). Bu çalışmaların belirli alana yönelik olması uygulanabilirlik bakımından kısıtlayıcı olmaktadır. Bunun yanında alanyazında Türkiye Maarif Vakfı (2020) ile Ankara Üniversitesi TÖMER (2015) öğretim programlarının karşılaştırılmalı analizlerini sunan çalışmalar mevcuttur. Buna göre Kaya ve Demirel (2024) çalışmalarında her iki programda da genel okuduğunu kavrama kazanımlarına ağırlık verildiğini, Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni (D-AOBM) tamamlayıcı ciltte önerilen *yazışmaları okuma*, *yönergeleri okuma* ve *serbest zaman etkinliği olarak okuma* başlıklarına yeterli düzeyde /neredeyse hiç yer verilmediğini tespit etmişler, kazanımların ilgili başlıklar özelinde çeşitlendirilmemesinin okuma becerisinin çok yönlü geliştirilmesini olumsuz etkileyeceği belirtmişlerdir. Kaplan (2023), Mutlu ve Gümüş (2022) çalışmalarında her iki programda bulunan temel becerilere ilişkin kazanımların eşit şekilde dağılmadığını belirlemişlerdir. Göçer ve Kılıç (2021) da çalışmalarında incelenen programların dil becerileri ve kazanımlar yönünden farklı dağılımlar gösterdiği; bazı programlarda belli dil becerileri ön plana çıkarken bazı beceriler ihmal edilebildiğini tespit etmişlerdir. Çörten (2024), programlarda çoğul dilliliğe yeterli yer verilmediği dolayısıyla birden fazla dilin konuşulduğu gruplarda yapılan öğretimin göz önüne alınarak çoğul dilliliğe yönelik programların hazırlanmasının gerekliliğini vurgulamıştır. Kılıç (2021), Türkiye Maarif Vakfı programı temel düzey (A1-A2 dinleme/izleme ve okuma/anlama) kazanımlarında 21.yüzyıl okuryazarlık becerilerine yeterli düzeyde yer verilmediğini tespit etmiştir. Balcı ve Melanlıoğlu (2020) ise aynı programın hedeflenen amaç ve kazanımlara tam manasıyla ulaşamadığı ve güncellenmesi gerektiğini savunmuştur. Nitelikli bir eğitim nitelikli bir öğretim programı üzerine inşa edilir. Bu bağlamda alanyazın incelenmesinde *öğrenmenin sorumluluğunu alan, sosyobilimsel ve sosyokültürel konular bağlamında akıl yürütebilen, problemlere çözüm odaklı öneriler geliştirebilen, eleştirel ve tasarımsal düşünebilen, akademik dil yeterliliklerine sahip bireylerin* yetişmesini sağlayacak bir Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programının bulunmadığı görülmektedir.

Öğretim programı geliştirme çalışmalarının ilk basamağı ihtiyaç belirlemedir. İhtiyaçların özenle belirlenmesi geliştirilecek programın niteliği, işlevselliği ve uygulanabilirliği bakımından önemlidir. Bu bağlamda araştırmacıların ihtiyaç belirleme çalışmalarında özenli ve dikkatli olmaları beklenmelidir. İlgili alanyazın değerlendirildiğinde, ihtiyaç belirleme çalışmalarının (bkz. Altıparmak, 2013; Aydın, 2014; Balcı ve Melanlıoğlu, 2016; Başar ve Akbulut, 2016; Çangal, 2013; Çelik, 2018; Deliktaş, 2019; Farzan, 2019; Günsel, 2020; Hereh, 2020; İkiel, 2019; İpek ve Çelik, 2019; Jilta, 2016; Kastal, 2021; Orhan, 2019; Phutkaradze, 2018; Sayar, 2019; Uzdu-Yıldız ve Ramanenkava, 2020; Ünlü, 2018) yabancı yükseköğretim öğrencilerine yönelik program geliştirme çalışmasına temel olabilecek düzeyde olmaktan öte Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin, ne amaçla Türkçe öğrendiklerini belirlemeye dönük olduğu görülmüştür. Bu bağlamda ilgili çalışmaların ihtiyaçları ortaya koymaktan uzak olduğu söylenebilir. Öğretim programı geliştirme çalışmalarının ilk basamağı ihtiyaç belirlemedir. İhtiyaçların özenle belirlenmesi geliştirilecek programın niteliği, işlevselliği ve uygulanabilirliği bakımından önemlidir. Bu bağlamda araştırmacıların ihtiyaç belirleme çalışmalarında özenli ve dikkatli olmaları beklenmelidir.

Yeni bir dil öğrenmek küresel dünyaya uyum sağlamak için bir zorunluluk olmakla birlikte oldukça zor süreçleri de barındırır. Dil öğretiminde benimsenen geleneksel yöntem, teknik ve materyaller, öğrenenlerin